

KIS-824 – Notennoù gramadegel XVII – Al lezgeriennoù

(GE – 16 07 04)

Studiet eo bet c'hoazh al lezgeriennoù e kentelioù SADED :

“Alies, da skañvaat ur frazenn enni un islavarenn adanvel gant *bout*, e c'houstaver ar verb *bout* hag ar berzhenell : ul *lezgerienn adanvel* zo neuze, ar streilh o vout azgeriet en ur glokaenn : « *Keltiek eo an anv-se, ennañ moarvat ar ger loth [...]* » (ENVB.STRN.8/35).¹”

“Heñvel dra a c'haller ober pa vez ar verb *bout* kevreet ouzh un adanor. Daou zegouezh a studier neuze, hervez ma 'z eo an adanor gwereenn pe rann en ur furn skorek.

“a) adanor gwereenn : « *Va mevel a zo war e wele em zi, seizet e izili* » (AHSM. 8. 6).

“b) adanor skoret : « *Re all, bet gwalc'h ganto, [...] a gane* » (SKET.I.26).²”

Al lezgerienn, spisoc'h : al lezgerienn adanvel, a c'haller enta ober anezhi an despizadur kentañ-mañ : parzh keveldrevn en ur frazenn, dilerc'h un adanvenn da heul ar goustav enni eus ar verb orek hag ar berzhenell.

“Ar c'heveldrevnañ zo an doare da frammañ ar frazenn hep merkañ ar c'heñver isurzhiañ etre al lavarennoù.³” Al lezgeriennoù, evel a du 'rall al lavarennoù dizalc'h, a ya d'ober parzhioù frazenn keveldrevn.

Kefridi al lezgerienn adanvel eo azerviñ diwar ur stroll pennanvel bezant en ur parzh all eus ar frazenn.

Azerviñ (diwar), ent diarlenn "kenderc'hel diwar an erv", a ginnigan gant ar ster "kenderc'hel diwar ar stlenn bet roet da gentañ". Sevenet e vez an azerviñ

¹ Yad-3/11-12. Hizivaat a ran an hanc'herieg : ouzh *e lezer e gouzispieg, raganv-stagañ, kenttermen, renadenn* ez erlec'hian a-getep *e c'houstaver, perzhenell, streilh, klokaenn*.

² Yad-9/14. Erlec'hiet 'm eus *gwereenn* ouzh *doareenn*.

³ Sl. La-09, µB1d, p. 96.

gant an destieroù⁴ (en o zouez an adanvioù hag an adanvennoù), an adverboù hag an adverbennoù, al lezgeriennoù...

Klaskomp elfennañ al lezgeriennoù adanvel war an tri live neuziadurel, kevreadurel, ambredadurel.

Kemeromp ar frazenn : *Roparz Hemon, krouer Gwalarn, a varvas e 1978.*

Ent neuziadurel, ez eo *krouer Gwalarn* parzh keveldrevn er frazenn.

Ent kevreadurel, ez eo *krouer Gwalarn* lezgerienn adanvel, furm c'houstavek an adanvenn *a voe krouer Gwalarn*.

Ent ambredadurel, ez eo *Roparz Hemon* penndod arbezhel, *krouer Gwalarn* penndod arbezhel, a lavarer penndod arbezhel kenergeñveriñ, rak an un ergeñverenn zo d'an daou benndod : hep koll stlenn e c'hallfe ar frazenn bezañ : *Krouer Gwalarn a varvas e 1978.*

Bremañ ar frazenn : *Roparz Hemon, barzh brezhonek, a varvas e 1978.*

Ent neuziadurel, kemm ebet en elfennadur : *barzh brezhonek*, parzh keveldrevn er frazenn.

Ent kevreadurel, kemm ebet en elfennadur : *barzh brezhonek*, lezgerienn adanvel, furm c'houstavek an adanvenn *a voe barzh brezhonek*.

Ent ambredadurel avat : *Roparz Hemon*, penndod arbezhel ; *barzh brezhonek*, ketod arbezhel, destier rummañ.

Degasomp bremañ un trede frazenn : *Mervel a reas, mantrusat tra.*

Ent neuziadurel, *mantrusat tra* zo parzh keveldrevn er frazenn.

Ent kevreadurel, *mantrusat tra* zo ur furm c'houstavek eus al lavarenn *a zo mantrusat tra* — a ranker elfennañ evel lavarenn dizalc'h, rak *a*, perzhenell ent neuziadurel, zo gantañ kefridi un diskouezell dregarvezat : hep kemmañ ar savadur e lavarfed kenkoulz all : *se / kement-se / an dra-se zo mantrusat tra*. Emañ an elfennañ kevreadurel en un aremvaç'h : mar greer ul lezgerienn eus ar bomm *mantrusat tra*, ne c'haller ket ober anezhañ ul lezgerienn adanvel, o vezañ ma ne zisoc'h ket eus un islavarenn adanvel, met eus ul lavarenn dizalc'h. Unan a zaou : ober a reer anezhañ pe ul lavarenn dizalc'h goustavek na mui na maez, pe ul lezgerienn o vezañ ma tisoc'h eus goustav ur berzhenell hag ur verb orek hag e kentrader evitañ seurtad hiron al lezgeriennoù dizalc'h.

Ent ambredadurel, *Mervel a reas* zo penndod arbezhel (rak n'eo ket ar gwezhiañ a ambreder, met an devoud) ; *mantrusat tra* zo ketod arbezhel, destier doareañ (ha se forzh pe elfennerezh kevreadurel a rafed).

⁴ Sl. La-16, pp. 216-217.

Eomp pelloc'h, adkemeromp ar frazennoù o skoueraat kentelioù SADED :

Keltiek eo an anv-se, ennañ moarvat ar ger loth.

Va mevel a zo war e wele em zi, seizet e izili.

Re all, bet o gwalc'h ganto, [...] a gane.

Ren a c'haller warno an hevelep elfennadur ha deskrivañ ar parzh keveldrevn anezho, ent kevreadurel evel lezgerienn adanvel, ent ambreadurel evel ketod arbezhel. Ur perzh dibarek eo ar vezañs el lezgeriennoù-se eus azgeriadoù : *ennañ, e, o* ha *ganto*, anezho askouezhioù eus ar streilhoù penndodel ketep : *an anv-se, Va mevel, Re all*.

Ent kevreadurel enta ez elfenner an azgeriad evel askouezh eus ar streilh. Diwar vont merkomp ar gerentiezha a zo etre ar frazennoù lezgeriennek hag ar frazennoù dreistambillek. Hemañ eo neoazh ar c'hemm etrezo : er frazennoù dreistambillek emañ ar streilh (an dreistambilh) hag an askouezh (an azgeriad) e-barzh an un lavarenn (sk. : *An anv-se zo ennañ moarvat ar ger loth*) ; en eneb, er frazennoù lezgeriennek, emañ ar streilh e-barzh al lavarenn orek hag an azgeriad e-barzh al lavarenn c'houstavek, anorek, ez eo al lezgerienn.

Ent ambreadurel e talvez an azgeriad da c'houzol d'an azerviñ. Merkomp daou zegouezh :

An azgeriad evel gousol rekis : *Keltiek eo an anv-se, ennañ moarvat ar ger loth* ; er frazenn-mañ eo diziouerus an azgeriad *ennañ* : mar en lamer, e koll ar frazenn he ster ;

An azgeriad evel gousol ataerñ⁵ : *Roparz Hemon, anezhañ krouer Gwalarn, a varvas e 1978* ; mar lamer an azgeriad *anezhañ* e chom he ster gant ar frazenn.

Daoust ma ra gramadegourion 'zo anv a lezgeriennoù adanvel hepken, e ranker degemer ar vezañs a lezgeriennoù adverbel.

“ « *Echu pred e kemerjont adarre hent ar Folgoad* » (HERV.76).

“ « *E vab [...]. [...] dastumet anoued gantañ, e varvas yaouank flamm* » (ENVR. STRN.5/7).

“Evel a weler, al lezgeriennoù adanvel gant adanor a c'hell, dre berzh kefridi argerzhel an adanor e unan, bezañ kevatal da islavarennoù adverbel kenkoulz hag adanvel. Er skouerioù diaraok :

“ « *Echu pred* » = *goude m'o devoe echu o fred*.

⁵ Sl. La-15, p. 160

“ « *dastumet anoued gantañ* » = *dre m'en doa dastumet anoued*.

“Skrivagnerion ’zo, en degouezh-se, a ro a-wechoù ur furm adverbel d'al lezgeriennoù gant adanor :

“ « *Anton, goude poket d'e vamm gant c'hwervoni, a oa pignet d'e gambr* » (HERV.51).⁶ ”

Arzaeladus avat eo sellout *goude poket d'e vamm gant c'hwervoni* evel ul lezgerienn, rak mankout a ra d'ar bomm-mañ bezañ parzh keveldrevn er frazenn ; parzh kevandrevn ez eo o vezañ ma teraou dre an derenell⁷ *goude*, direet diwar ar gewazell *goude ma* da heul goustav ar verb orek. En eneb, ur bomm eus ar furm : *poket gantañ d'e vamm*, goustavet ennañ verb orek ha derenell, parzh keveldrevn enta, zo *gantañ* holl zoareoù ul lezgerienn. Ne c'haller ket avat ober anezhañ ul lezgerienn adanvel, en askont end-eeun eus an derenell goustavet, ar gewazell *goude ma* ; an anvad nemetañ o tereout outañ eo lezgerienn adverbel.

Un arbennadenn a sav c'hoazh. Ent kevreadurel, e c'hell al lezgeriennoù skritellet adverbel, ac'hoel lod anezho, bezañ elfennet kenkoulz all evel adanvel, eleze bezañ sellet evel adanvennoù goustavek :

(Anton ha Havelina), a oa echu o fred, a gemeras adarre hent ar Folgoad.

E vab, a oa bet dastumet anoued gantañ, a varvas yaouank flamm.

Anton, a oa bet poket gantañ d'e vamm gant c'hwervoni, oa pignet d'e gambr.

Ouzhpenn degas azveradoù er savadur, e tenn seurt elfennañ, hag eñ kantreizh ent kevreadurel, da lezel e-maez kont an amveziadoù amzerel, arbennel, h.a. a zo dres kefridi an adverbennoù o dec'heriañ. Evelkent, en degouezh, evit skarat etre lezgerienn adanvel ha lezgerienn adverbel, n'eo ket war an elfennañ kevreadurel e c'haller fiziout, met war an elfennañ ambredadurel.

Kemeromp ar frazenn : *Echu o fred e kemerjont adarre hent ar Folgoad.*

Ent neuziadurel, ez eo *Echu o fred* parzh keveldrevn.

Ent kevreadurel, ez eo *Echu o fred* pe lezgerienn adanvel, furm c'houstavek an adanvenn *a oa echu (ganto) o fred*, pe lezgerienn adverbel, furm c'houstavek an adverbenn amzeriañ *goude m'o devoe echu o fred*.

⁶ Yad-9 / 14. Erlec'hiet 'm eus *adanor* ouzh *anor-gwan*. Sl. ivez La-09, p. 90, TB2c.

⁷ Derenell a ginnigan ober “eus nep termen arveret evit deren ul lavarenn, eleze ken evit kevaotañ islavarennoù ha pennlavarennoù, ken evit deraouiñ unlavarennoù ’zo” (La-13, p. 303).

Ent ambredadurel :

Echu o fred zo penndod argerzhel, rak ar pezh a zo e kont eo an argerzh *echuiñ pred* (pe stad disoc'h an argerzh) — ha n'eo ket devoud *an echuiñ pred* evel ma vije er frazenn : *diaes e voe dezho echuiñ o fred* a elfennjed : *diaes e voe dezho*, ketod arbezhel, doareer ; *echuiñ o fred*, penndod arbezhel ;

e kemerjont adarre hent ar Folgoad zo penndod argerzhel. E lec'h all e rankimp studiañ ar c'heñverioù etre ar penndodoù e-barzh ar prezeg. Merkomp diouzhtu, pa vez daou benndod argerzhel en un frazenn e vez keñverioù amveziadel etre o ambredadoù ; en dro voutinañ, argerzh an eil o vout amveziad argerzh egile. Er frazenn a studiomp, al lezgerienn *Echu o fred* a zec'her un amveziad amzerel e-keñver argerzh an eil penndod *e kemerjont...* Aze emañ dezverk ar skarat etre lezgerienn adanvel ha lezgerienn adverbel a vanke d'an elfennañ kevreadurel.

Da skoueraat ar prepoz, elfennomp ar frazenn *Mervel a reas muntret*, en ur gounaat an elfennañ ambredadurel hon eus graet a-zioc'h eus ar frazenn *Mervel a reas, mantrusat tra* (*Mervel a reas* penndod arbezhel, *mantrusat tra* ketod arbezhel).

Ent neuziadurel, ez eo *muntret* parzh keveldrevn.

Ent kevreadurel, ez eo *muntret* lezgerienn adverbel, furm c'houstavek an adverbenn *dre ma voe muntret*.

Ent ambredadurel, *Mervel a reas* zo penndod argerzhel ; *muntret* zo penndod argerzhel ivez, o tec'heriañ amveziad arbennel argerzh ar penndod *Mervel a reas*.

O c'houzout e ro a-wechoù al lezgeriennoù lec'h d'ar forc'hellegezh, menegomp da glozañ ur frazenn amsteriek⁸ : *Yann, hag eñ klañv, a yeas*.

Ent neuziadurel, *hag eñ klañv* zo parzh keveldrevn.

Ent kevreadurel, *hag eñ klañv* a c'haller reiñ dezhañ daou intent :

intent kentañ : lezgerienn adanvel, furm c'houstavek an adanvenn (*Yann,*)
hag a oa klañv, (a yeas) ;

eil intent : lezgerienn adverbel, furm c'houstavek an adverbenn (*Yann,*)
daoust ma oa klañv, (a yeas).

Ent ambredadurel,

intent kentañ : *Yann* penndod arbezhel, *hag eñ klañv* ketod arbezhel, doareer ;

eil intent : *Yann a yeas* penndod argerzhel, *hag eñ klañv* penndod argerzhel o tec'heriañ ur goulezad.

⁸ Sl. La-09, TA3d, p. 82.